

Mitzvah of the Week: Remembering the Good Before the Bad

R. Judah Kerbel ~ Queens Jewish Center ~ Zachor 5781

דברים פרק כה, יז-יט

(יז) **זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עַמְלֵק בְּדַרְךָ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: (יח) אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדַרְךָ וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנֹּחַשִׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאֶתְּהָ עֵיפָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים: (יט) וְהָיָה בְּהֵנִיחַ יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ לְךָ מִכָּל אִיְבֹיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְץ אֲשֶׁר יִקְוֶה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זֵכֶר עַמְלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח:**

Devarim 25:17-19

Remember what Amalek did to you on your journey, after you left Egypt— how, he surprised you on the march and cut down all the stragglers in your rear, when you were famished and weary, and not God-fearing. Therefore, when the LORD your God grants you safety from all your enemies around you, in the land that the LORD your God is giving you as a hereditary portion, you shall blot out the memory of Amalek from under heaven. Do not forget!

I. Defining the Mitzvah

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קפח

והמצוה הקפ"ח היא שציונו להכרית זרע עמלק לבד משאר זרע עשו, זכרים ונקבות קטנים וגדולים. והוא אמרו יתעלה (ס"פ תצא) תמחה את זכר עמלק. וכבר קדם לנו (מ' כ וקעז) אמרם שלש מצות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ למנות להם מלך ולבנות להם בית הבחירה ולהכרית זרעו שלעמלק. ומלחמת עמלק היא מלחמת מצוה גם כן וכבר התבארו משפטיה בפרק שמיני מסוטה (מד ב):

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה קפט

והמצוה הקפ"ט היא שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק מהקדימו להרע לנו ושנאמר זה בכל עת ועת ונעורר הנפשות במאמרים להלחם בו ונזרז העם לשנוא אותו עד שלא תשכח המצוה ולא תחלש שנאתו ותחסר מן הנפשות עם אורך הזמן. והוא אמרו יתעלה (שם) זכור את אשר עשה לך עמלק. ולשון סיפרי זכור את אשר עשה לך בפה לא תשכח בלב [על"ת נט]. כלומר אמור מאמרים בפיו שיחייבו בני אדם שלא תסור שנאתו מהלבבות. ולשון ספרא (ר"פ בחקתי) זכור את אשר עשה לך עמלק יכול בלבבך כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיו. הלא תראה שמואל הנביא כשהתחיל לעשות המצוה הזאת איך עשה שהוא זכר תחלה מעשהו הרע ואחרי כן צוה להרגם והוא אמרו יתעלה (ש"א טו) פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל אשר שם לו בדרך בעלותו ממצרים:

ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה נט

והמצוה הנ"ט היא שהזהירנו משכוח מה שעשה לנו זרע עמלק והקדימם להזיק לנו. וכבר בארנו במצות קפ"ט ממצות עשה לזכור מה שעשה לנו עמלק ולחדש שנאתו מצות עשה. וכן אנחנו מזהירים מהשליך זה מלבנו ומשכוח אותו והיא מצות לא תעשה והוא אמרו יתעלה (ס"פ תצא) לא תשכח. ובספרי זכור בפה לא תשכח בלב. כלומר לא תשליך שנאתו ולא תסירנה מנפשך:

ספר החינוך פרשת כי תצא מצוה תרג

מצוה לזכור מה שעשה עמלק לישראל בצאתם ממצרים

שנצטוו לזכור מה שעשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות בם בצאתם ממצרים בטרם נשא גוי וממלכה ידו עליהם, וכענין שכתוב [במדבר כ"ד, כ'] ראשית גוים עמלק, ותרגומו, ריש קרביא דישראל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים ברוע לבבם ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו בם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות, וכענין שמשלו בזה משל רבותינו זכרונם לברכה [תנחומא כאן] ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וקפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוה הקר אותה לאחריים. ועל זכירת ענינים זה נאמר [דברים כ"ה, י"ז], זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. משרשי המצוה, לתת אל לבנו שכל המיצר לישראל שנאוי לפני השם ברוך הוא, וכי לפי רעתו וערמת רוב נזקו תהיה מפלתו ורעתו כמו שאתה מוצא בעמלק כי מפני שעשה רעה גדולה לישראל שהתחיל הוא להזיקם ציונו ברוך הוא לאבד זכרם מני ארץ ולשרש אחריו עד כלה. מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שחיוב זכירה זו היא בלב ובפה, וכן הוא בספרי, זכור את אשר עשה וגו', יכול בלבבך, כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמורה, הא מה אני מקיים זכור שתהא שונה בפיו, עד כאן בספרי, כדי שלא ישכח הדבר, פן תחלש איבתו ותחסר מהלבבות באורך הזמנים. ואל הזכירה הזאת בלב ובפה לא ידענו בה זמן קבוע בשנה או ביום כמו שנצטוו בזכירת יציאת מצרים בכל יום ובכל לילה, והטעם כי בזכירה ההיא עיקר הדת, וכמו שהרחבנו הדבור על זה בהרבה מקומות בספרי, אבל טעם זכירת מה שעשה עמלק אינו רק שלא תשכח שנאתו מלבנו, ודי לנו בזה לזכור הענין פעם אחת בשנה או שתי שנים ושלש. והנה בכל מקומות ישראל קוראים ספר התורה בשנה אחת או בשתיים או שלש לכל הפחות והנה הם יוצאים בכך מצוה זו. ואולי נאמר כי מנהגן של ישראל בפרשת זכור לקרותה בשבת מיוחד בכל שנה תורה היא ומפני מצוה זו היא שקבעו כן, והוא השבת שלפני פורים לעולם, ודין יהיה לקרותה ביום פורים לפי שהוא מענינו של יום כי המן הרשע היה מזרעו, אבל להודיע שקודם נס זה נצטוו בזכירה זו קבעו הפרשה קודם לפורים, אבל סמכוה לפורים על דרך מה שיאמרו זכרונם לברכה במקומות סמכו ענין לו. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן, בזכרים כי להם לעשות המלחמה ונקמת האויב, לא לנשים. ועובר על זה ולא זכר בלבו וקרא בפיו מעולם מה שעשה עמלק לישראל ביטל עשה זה, וגם עבר על לאו הבא על זה שהוא לא תשכח, כמו שנכתוב בסוף הלאוין שבסדר זה [מצוה תר"ה] בעזרת השם.

II. How Do We Remember Amalek

תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יח עמוד א

קראה על פה לא יצא וכו'. מנלן? - אמר רבא: אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא והימים האלה נזכרים, וכתיב התם כתב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר - אף כאן בספר. וממאי דהאי זכירה קריאה היא? דלמא עיון בעלמא! - לא סלקא דעתך, (דכתיב) +מסורת הש"ס: [דתניא]:+ זכור, יכול בלב? כשהוא אומר לא תשכח - הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור - בפה.

רמב"ן דברים פרק כה פסוק יז

והנכון בעיני שהוא לומר שלא תשכח מה שעשה לנו עמלק עד שנמחה את שמו מתחת השמים, ונספר זה לבנינו ולדורותינו לומר להם כך עשה לנו הרשע, ולכך נצטוו למחות את שמו. וכן במעשה מרים

נצטוינו להודיעו לבנינו ולספר בו לדורות, ואף על פי שהיה ראוי גם להסתירו שלא לדבר בגנותן של צדיקים, אבל צוה הכתוב להודיעו ולגלותו כדי שתהא אזהרת לשון הרע שומה בפייהם

תוספות מסכת מגילה דף יז עמוד ב

כל התורה בכל לשון נאמרה - פירש הקונטרס שנתנה לקרות בכל לשון שרוצה לקרות בספר תורה וקשה שהרי קריאת התורה אינה מן התורה אלא מדרבנן **לבד מפרשת זכור דהוי דאורייתא** ונראה דהכי פירושא כל קריאה שבתורה כגון מצות חליצה ופרשת עגלה ערופה וידוי מעשר ובכורים וכל אלו השנויין פרק אלו נאמרין בסוטה (דף לב. ושם).

שולחן ערוך אורח חיים הלכות חנוכה סימן תרפה סעיף ז

י"א שפרשת זכור ופרשת פרה אדומה חייבים לקראם מדאורייתא, לפיכך בני הישובים שאין להם מנין צריכים לבא למקום שיש מנין בשבתות הללו כדי לשמוע פרשיות אלו שהם מדאורייתא.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות קריאת ספר תורה סימן קמו סעיף ב

ולקרות שנים מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה, שרי. **וכל זה אינו ענין לפרשת זכור (דברים כה, יז - יט) ופרשת פרה (במדבר יט, א - כב), שהם בעשרה מדאורייתא, שצריך לכוין ולשומעם מפי הקורא; והנכון שבכל הפרשיות ראוי למדקדק בדבריו לכוין דעתו ולשומעם מפי הקורא.**

פרי מגדים אורח חיים משבצות זהב סימן קמג

ולפי זה פרשת פרה וזכור שיש אומרים [סימן תרפה סעיף ז] דהוה דין תורה, צ"ע בזה, **די"ל דבספר תורה פסולה לא מהני אפילו דיעבד** אם קראו כל הפרשה ומצאו אח"כ טעות בעמוד זה וכדומה, עיין סימן קמ"ו סעיף ב' פרשת פרה וזכור שהם בעשרה מדאורייתא

שו"ת מהר"ם שיק יורה דעה הוספה א

ואפילו בדבר שצריך קריאה מה"ת כגון פרשת זכור דנהי דזכירה בעי' מ"מ קריאה בתורה אינו מבואר רק מצד דאין קורין בע"פ וכנ"ל **וממילא כשר בס"ת החסר**

כף החיים אורח חיים סימן תרפה ס"ק לה

לה) שם הגה. ואם א"א להם לבא מ"מ יזהרו לקרותם וכו' ר"ל אם יש להם יקראו אותם בס"ת אלא בלא ברכה כגין שאין מנין ואם אין להם ס"ת יקראו אותם בחומש של דפוס:

שער הציון סימן תרפה ס"ק ה

(ה) אף דהמגן אברהם הביא בשם תרומת הדשן דהרא"ש כתב דעשה דאורייתא לקרות פרשת זכור בעשרה, איני יודע שום מקור לזה

III. How often?

ספר הרוקח הלכות ארבע פרשיות סימן רלד

זכור להיות זוכרים אותם וקוראים אותם בכל שנה ושנה.

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף נח עמוד ב

אמר רב: אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש, שנאמר נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד.

IV. Specifically Ki Teitzei?

מגן אברהם סימן תרפה

ול"נ ליישב מנהג העולם דאטו מי כתיב בתורה שיקראו דוקא בשבת זה אלא שחכמים תקנו בשבת זו הואיל ושכיחי רבים בבה"כ וסמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן כמ"ש הלבוש וא"כ כששומע בפורים פרשת ויבא עמלק נמי זוכר מעשה עמלק ויוצא י"ח

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרפה

יש מי שאומר דיוצאין מן התורה גם בקריאה דפורים בפרשת ויבא עמלק [מג"א ס"ס זה] **ולענ"ד אינו כן** שהרי הרמב"ם בספר המצות בעשין קפ"ח כתב שצונו להכרית זרע עמלק וכו' ובמצוה קפ"ט כתב שצונו לזכור מה שעשה לנו עמלק ע"ש וזה נזכר רק בפרשה זכור זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' והיה בהניח וגו' תמחה וגו' **אבל בויבא עמלק לא כתיבא מצות זכירה לכלל ישראל ולא מצות מחייה** דשם כתיב [שמות יז, יד] כי מחה אמחה וגו' אבל לא כתיב תמחה שאנחנו מחוייבים לעשות כן וגם במגילה [י"ח.] משמע להדיא דעיקר חיובא היא בזכור דתניא זכור יכול בלב ת"ל לא תשכח הרי שכחת הלב אמור הא מה אני מקיים זכור בפה ע"ש **אלמא דחיובא היא רק בפרשה זכור מיהו זהו וודאי כשקראה בתורה בפרשה תצא דיצא מדאורייתא אבל מתקנתא דרבנן דווקא קודם פורים**

שו"ת בנין ציון החדשות סימן ח

על דבר שאלתך אם נשים מחויבות לשמוע קריאת פרשת זכור. תשובה: קבלתי מאדמו"ר הגאון ר' אברהם בינג זצ"ל הגאב"ד דק"ק ווירצבורג בשם רבו החסיד שבכהונה הגאון מו"ה נתן אדלער זצ"ל **שהנשים חייבות ושהקפיד שאפילו משרתת שלו הוצרכה לשמוע פרשת זכור וכן נהגתי אחריו. וטעמו נלע"ד מפני שאינה מצות עשה שהזמן גרמא שאין קפידא באיזו זמן שתקרא כמש"כ המג"א (סי' תרפ"ה) רק שיקרא פעם א' בשנה ולכן הוי כשאר מצ'ע שאין הזמן גרמא שנשים חייבות בהן. אמנם כעת ראיתי בס' החינוך (מצו' תר"ג) שכ' שנוהגת מצוה זו בזכרים כי להם לעשות המלחמות ונקמת האויב ולא לנשים עכ"ל. ולא הבנתי שהרי מצות מחיית עמלק שנצטו' במלחמה תמחה את זכר עמלק היא עשה בפני עצמה שמנה גם החינוך בפני עצמה ואם היא אינה בנשים למה לא תהי' מצות זכירת מעשה עמלק בנשים אף שלא בנות מלחמה נינהו עם כל זה **אפשר שזכירת השנאה תהי' תועלת למחייתו** ומעשה אסתר יוכיח וכן נס חנוכה ע"י יהודית שבשנאתה לאויב בא על ידה תשועה לישראל וביעל כתיב תבורך מנשים יעל מנשים באהל תבורך שדרשו חז"ל על אמהות הרי כמה גדולה נחשבה התשועה שבאה על ידה במיתת סיסרא ולמה לא תהי' זכירת מעשה עמלק לעורר השנאה גם בנשים לתועלת מצות מחייתו.**

שו"ת מהר"ם שיק אורח חיים סימן שלה

על כל פנים נראה, **דבנידון שלנו נמי כיון דפרשת שקלים שייכא נמי בשבת הבאה**, לפי הטעם הנאמר בירושלמי במגילה בפרק בני העיר הלכה ד' ובמסכת סופרים [פרק כ"א הלכה ד'] כדי להקדים לשקלי' המן, ולטעם ש"ס דידן במגילה דף כ"ט [ע"ב] משום דבניסן בעינן מתרומה חדשה, ושואלין ודורשין

שלשים יום קודם, ואי לא דריש שלשים יום מקודם, מכל מקום עדיין החיוב לדרוש אחר כך. ואם כן יש לה שייכות, ויש לה תשלומין.

משנה ברורה סימן תרפה ס"ק ב

אם אירע שלא קראו הפרשה מענינו של יום אין לה תשלומין לשבת הבאה [שערי אפרים].

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ט

והתינח אם המיקרופון והרם - קול היו רק מגבירים או מרכזים את קול האדם שיהא נשמע גם למרחקים, כעין אפרכסת או צנור חלול וכדומה אפשר דאז היה שפיר נחשב כאילו שומעים ממש את קול האדם, /הערת המחבר/ +ידידי חכים ורבי פרופ' אברהם הלפרין נ"י העיר לי שגם באפרכסת מוגברים הקולות ע"י זה שהדפנות של האפרכסת מזדעזעים ע"י קול האדם והם חוזרים ומזעזעים אח"כ את האויר. וכיון שכן אפשר דאף התוקע תוך אפרכסת חשיב כתוקע לתוך הבור או לתוך הדות. + אבל למעשה אינו כן וכמו שאמרנו, שהחוט היוצא מן המיקרופון מוליך רק זרם משתנה של חשמל הגורם בסופו להניד את הממברנה הנותנת את הקול באותן התנודות של ממברנת המיקרופון ועל ידי זה נוצר הקול, אבל טעות גדולה היא לחשוב שהחוטים מוליכים ממש את הקול כמו שהם מוליכים זרם, ואלמלי היה שם לבסוף מנורת חשמל ולא מגנט עם ממברנה, אפשר שקול האדם היה גורם רק לשנות את האור ותו לא מידי. ולכן תמה אני מאד על כמה מגדולי הרבנים שהתירו לשמוע מקרא מגילה דרך מגביר קול ואיך לא שמו לבם לדבר זה שרק קול תנודות של ממברנה שומעים ולא קול מקרא מגילה של אדם... וקל וחומר הוא לפי"ז שהשומע קול שופר, מקרא מגילה או סתם ברכה ע"י רדיו שאינו עושה כלל שום מצוה וגם אינו רשאי לענות אמן אחר המברך

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן קח

הנה בדבר קריאת המגילה ע"י מיקראפאן קשה לומר בזה הלכה ברורה כי לא נתברר כראוי איך נשמע ע"י זה ע"י אנשים הראוי לסמוך עליהם. ולכן אין ראוי לקרא המגילה שישמעו ע"י המיקראפאן ועד עתה כמדומני שלא נשאלתי על זה לומר בזה הלכה ואיני זוכר כלל מה שכותב כתר"ה בשם רב צעיר אחד שאמרתי שאין למחות בידם.

אבל מה שפשיטא ליה לכתר"ה שאין יוצאין בשמיעה ע"י מיקראפאן מטעם שהוא כמו ששומע מאינן בר חיובא לפ"מ דאומרים המומחים בטיבו של מיקראפאן שלא מוציא ממש הקול של האדם המדבר אלא הד הברה בעלמא, ולא דק כתר"ה בלשונו דאין שייך זה לקול הברה שבמתני' דר"ה דף כ"ז שהרי הכא נשמע קול חזק ובריא אך כוונת כתר"ה היא שאומרים שנשמע קול אחר שנברא מקולו ולכן שייך דמיונו לנשמע מלאו בר חיובא דקול הברה לא שייך ללאו בר חיובא, הנה לדידי מספקא טובא אף אם נימא שהאמת כאמירת המומחים שלא נשמע קול האדם אלא קול אחר שנעשה מקולו, מטעם שכיון שעכ"פ רק כשהוא קורא נשמע הקול יש להחשיב זה כשמיעת קולו ממש דהרי כל זה שנשמע עושה קולו ממש. ומנין לנו עצם כח השמיעה איך הוא שאולי הוא ג"כ באופן זה שנברא איזה דבר באויר ומגיע לאזנו. וכן מסתבר לפי מה שאומרים חכמי הטבע שהקול יש לו הלוך עד האזן וגם יש קצת שיהיו זמן בהלכו, ומ"מ נחשב שהוא קול האדם לכן אפשר שגם הקול שנעשה בהמיקראפאן בעת שמדבר ששומעין אותו הוא נחשב קולו ממש וכן הא יותר מסתבר. וגם לא ברור הדבר מה שאומרים שהוא קול אחר. ומטעם זה אפשר אין למחות ביד אלו שרוצים לקרא המגילה ע"י המיקראפאן מצד ההלכה. וקלקול למצות אחרות שהוא לשופר וקריאת התורה בשבת וי"ט אי אפשר לבא מזה דהא אסור

לדבר במיקראפאן בשבת ויום טוב ובמצות דבור שבחול אם ג"כ יקראו במיקראפאן הא אם אין למחות במגילה כ"ש באלו.

אך מ"מ כיון שלא ברור להיתר והוא ענין חדש, **בכלל יש למחות כדי למונעם מלרדוף אחרי חדשות אחרות שלהוטים בזה במדינות אלו** כמו שכותב כתר"ה. ידידו מוקירו, משה פיינשטיין.

רש"י דברים פרשת כי תצא פרק כה פסוק יח
ולא ירא - עמלק, אלהים, מלהרע לך:

אבן עזרא דברים פרק כה פסוק יח
ולא ירא - שב אל עמלק, והוא פעל עבר, כמו כי כבד ממך (שמות יח, יח), כי זקן יצחק (ברא' כז, א), כאשר אהב (שם שם, ט):

העמק דבר דברים פרק כה פסוק יח
ולא ירא אלהים. קאי על ישראל, שאלו יראו לא היית עיף ולא יגע, אלא מתהלך בתום בלי שום חקירה ורצון עצמי: